

3. Водоп'ян Н. Ф. Межі компетенції експерта при виконанні судово-економічних експертиз / Н. Ф. Водоп'ян // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник наукових праць / Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз. – Х.: Право, 2008. – Вип.8. – С.464-475.

4. Еремін С. Г. Методи перевірки та дослідження бухгалтерської інформації для встановлення доказательств по справам про злочини в сфері економіки / С. Г. Еремін // Аудит та фінансовий аналіз. – № 2. – 2007. – С.1-8.

5. Кривенко Т. Расследование посягательств на целевые бюджетные кредиты / Т. Кривенко, Э. Куранов // Законность. 1996. – № 8. – С.10-15.

6. Голубятников С. П. Использование банковских документов при выявлении хищений в клиентских организациях: учеб. пособие / С. П. Голубятников. – Н.Новгород: Нижегородский юридический институт МВД России, 1997. – 115 с.

7. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 / А. Н. Колесниченко. – Х., 1967. – 174 с.

8. Капустник К.В. О некоторых тенденциях развития судебно-экономических экспертиз в современных условиях / К. В. Капустник, О. В. Анищенко // Теорія та практика судової експертизи та криміналістики. Вип. 4. – Х.: Право, 2004. – С.421-425.

УДК 334.021

В. Остапенко

*аспірант кафедри банківської справи,
Харківський національний економічний університет*

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ

У статті виявлені причини та передумови виникнення публічно-приватного партнерства як виду економічних відносин. Проведено SWOT-аналіз реалізації ППП для кожного з його учасників. Проаналізовано існуючі трактування поняття «публічно-приватне партнерство» та запропоновано авторське визначення.

Ключові слова: *публічно-приватне партнерство, передумови, SWOT-аналіз, ключові особливості*

В статті виявлені причини і передумови виникнення публічно-частного партнерства як виду економічних відносин. Проведен SWOT-аналіз реалізації ППП для кожного з його учасників. Проаналізовані існуючі трактування поняття «публічно-частное партнерство» і пропонується авторське визначення.

Ключевые слова: *публічно-частное партнерство, передумови, SWOT-аналіз, ключеві особливості*

The causes and conditions of public-private partnerships as a form of economic relations are identified. SWOT-analysis of the PPPs` implementation for each of its members is performed. The existing interpretations of the notion of "public-private partnership" and suggested the author's definition are analyzed.

Key words: *public-private partnerships, conditions, SWOT-analysis, key features.*

Вступ. В Україні за останні півтора десятиріччя спостерігається відставання від розвинених країн за всіма параметрами суспільного розвитку, і, як наслідок, відбувається зниження конкурентоспроможності економіки нашої країни, гальмування розвитку високотехнологічних галузей промисловості, зниження якості робочої сили, неможливість використання сучасних технологій інформаційних систем. Все це, в першу чергу, пов'язано із недостатніми обсягами фінансування, які не відповідають загальноприйнятим тенденціям. У державному бюджеті не вистачає коштів, які б дозволили забезпечити усі перетворення, необхідні для реформування країни, а збереження таких тенденцій в подальшому може призвести до остаточного вибуття України із числа економічно розвинутих країн світу. Одним з основних каналів розширення фінансових ресурсів й мобілізації необхідних коштів для розвитку економіки може стати публічно-приватне партнерство (ППП).

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Використання публічно-приватного партнерства як механізму фінансування пріоритетних галузей в різних країнах висвітлені в працях зарубіжних і українських вчених а також у численних законодавчих актах, нормативно-правових документах, програмних та аналітичних документах ОЕСР, Європейської Комісії та інших. Дослідженням явища публічно-приватного

партнерства займаються такі зарубіжні вчені як Д. Гримси та М. Левиса [2], Дж. Делмон [3]. Серед вітчизняних вчених варто відзначити В. Варнавського [4], Ю. Вдовенка [5], І. Запатріну [6,7], Л. Федулову [8] тощо. Увага дослідників зосереджена на розкритті сутності явища ППП, використанні партнерства в різних сферах діяльності, визначення переваг та недоліків для кожного учасника співробітництва, а також аналізу зарубіжного досвіду з метою адаптації до реалій української економіки.

Постановка завдання. В Україні розвиток партнерства держави та бізнесу знаходиться на початковій стадії. Складність процесу становлення механізму публічно-приватного партнерства пов'язано із відсутністю на законодавчому рівні концептуальних засад ППП. Відчувається гостра потреба у виробленні загальноприйнятого понятійно-категоріального апарату, в розумінні ролі і місця ППП в системі інших категорій економічної теорії. Тому актуальним питанням на сьогодні є узагальнення та удосконалення знань щодо розуміння сутності поняття ППП.

Метою дослідження є визначення теоретичних основ публічно-приватного партнерства в системі економічних відносин, визначення необхідності та передумов його виникнення, а також вплив на економічних агентів задля його подальшого практичного використання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Публічно-приватне партнерство повинно стати одним з стратегічних напрямів розвитку та модернізації об'єктів сучасної промисловості та інфраструктури, які зачіпають перш за все сукупність пріоритетних проектів, орієнтованим на залучення зовнішніх інвестицій (в тому числі і закордонних), і який не передбачає (в обов'язковому порядку) бюджетне фінансування цих проектів. За допомогою ППП держава відмовляється від неефективних форм господарювання, перекладаючи функції управління належної йому власністю в рамках концепції змішаної економіки на приватний сектор, який, у свою чергу, користуючись державними гарантіями, привносить у виробництво організаційний досвід, знання, ноу-хау, здійснює інвестиції, мінімізує ризики підприємницької діяльності [9, с.4]. Публічно-приватне партнерство є одним з діючих механізмів, які дозволяють вирішити існуючі проблеми: неможливість задовольнити зростаючі потреби в фінансових коштах за рахунок держбюджету та низька ефективність витратності державних коштів (рис. 1).

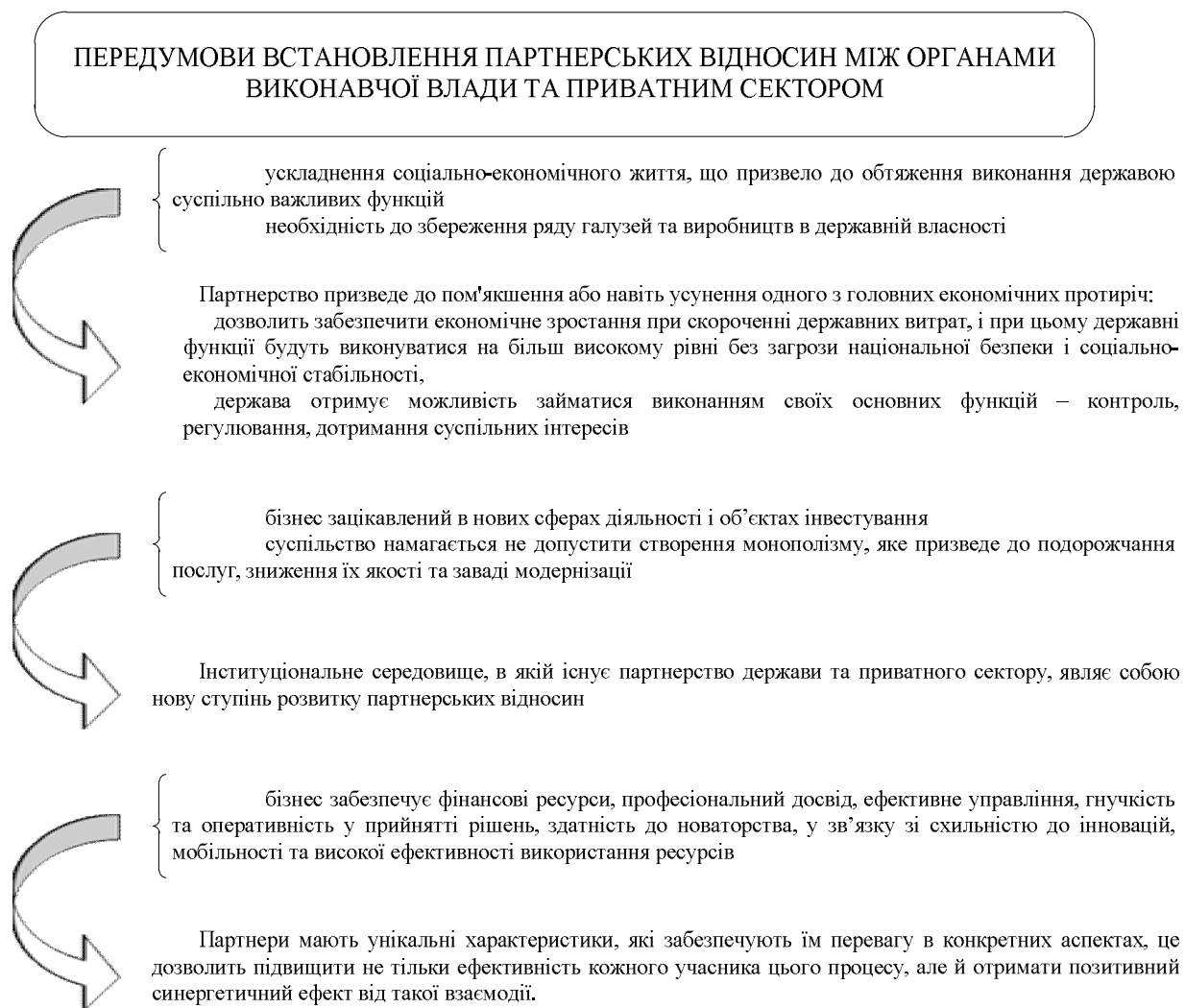

Рис. 1. Передумови використання публічно-приватного партнерства (авторська розробка)

Для позначення партнерства держави і приватного сектору в світовій економічній літературі та практиці використовується термін «Public-Private Partnerships». Поняття PPPs у вітчизняній літературі часто перекладається як «державно-приватне партнерство», «приватно-державне партнерство», «публічно-приватне партнерство» або «приватно-державна кооперація». Термін «публічно-приватне партнерство» краще відображає зміст даного поняття і найбільш точно відтворює сутність відносин різних секторів економіки, оскільки в якості публічного партнера в закордонній практиці часто виступають не лише органи державної влади, а також органи місцевого самоврядування, потужні громадські організації та благодійні фонди.

Такий термін охоплює різні рівні публічної влади, передбачає можливість застосування цього інструменту не тільки на державному, а й на місцевому або регіональному рівнях, розширюючи сфери його впровадження не тільки для великомасштабних проєктів, а й для невеликих, але важливих для місцевих громад. Держава тут виступає як публічний інститут, який представляє суспільний інтерес, що відображає специфіку даного процесу. Елемент публічності стрімко зростає, коли до партнерства держави та приватного сектора приєднуються організації громадянського суспільства, і отримує риси соціального партнерства, який на порядок розширює суспільну роль проєктів ППП [10, с. 19]. Тому ми вважаємо, що найбільш вірним і дослівним перекладом є поняття «публічно-приватне партнерство», у зв'язку із чим, надалі будемо вживати цей термін.

Проте у працях українських і російських науковців найчастіше використовується поняття «державно-приватне партнерство» як таке, що більш одноманітно сприймається нашою громадськістю. Крім того, у країнах із перехідною економікою, де недостатньо розвинуті інститути громадянського суспільства, пропозиції про партнерство, як правило, надходять від органів державної влади чи місцевого самоврядування, за таких умов поняття «державно-приватне партнерство» відображає провідну роль держави [11, с. 12]. Тому, у нашому дослідженні поняття «державно-приватне» та «публічно-приватне» партнерство сприйматимуться як синоніми.

У світі сьогодні існує багато трактувань поняття ППП: від визначень Організації Об'єднаних Націй та Всесвітнього банку до науково-теоретичних визначень його окремими науковцями. Серед економістів й досі немає єдиної точки зору з приводу цього питання. В українській практиці сьогодні під одним поняттям «публічно-приватне партнерство» доволі часто розуміють зовсім різні явища, механізми, організаційні форми. Проте, загалом визнаного трактування поняття зараз не існує, як не існує і системного розуміння явища на державному рівні. З цього приводу, нами пропонується, насамперед, провести комплексне дослідження сутності визначення «публічно-приватне партнерство» та надати науково-обґрунтоване трактування цього поняття. Для цього запропоновано методичний підхід до визначення поняття «публічно-приватне партнерство». Процедура дослідження змістовного складу ППП за допомогою критеріїв морфологічного аналізу, наведено на рис. 2.

Рис. 2. Процедура формування визначення поняття «публічно-приватне партнерство» з використанням морфологічного аналізу

Морфологічний аналіз визначення поняття «публічно-приватне партнерство»

Ключове слово	Визначення в межах КС	Суб'єкти поняття	Конкретизація визначення	Мета в межах поняття	
1	2	3	4	5	
форма	взаємодії	між державою і бізнесом	основною рисою якого є збалансованість інтересів, прав та зобов'язань сторін	в сфері економіки	
			заснована на принципі рівноправного кооперативного поведінки при прийнятті стратегічних і поточних рішень, що припускає вкладення активів.	спрямована на економічно ефективне досягнення цілей сторін	
	альянсу		якому необхідні для отримання взаємної вигоди ресурсів вносяться в якості капіталу в спільне підприємство, яке створюється в певній організаційно-правовій формі, а ризики проекту оптимально розподіляються і управляються у відповідності до компетенції партнерів	в цілях реалізації національних і міжнародних, значних і локальних, але завжди суспільно-значущих проектів у широкому спектрі сфер діяльності: від розвитку стратегічно-важливих галузей промисловості і науково-конструкторських праць до забезпечення сусп. послуг	
				з метою реалізації суспільно значимих проектів і програм у широкому спектрі галузей промисловості і галузей наукових досліджень	
				з метою реалізації проектів у багатьох сферах діяльності.	
	співпраці		державних виконавчих органів, з однієї сторони, та приватного сектору – з іншої	на основі об'єднання досвіду та експертизи декількох секторів та розділення фінансових ризиків та переваг	відбувається вирішення політичних завдань
			між суспільним і приватним сектором	засновані на розподілі ризиків і доходів, об'єднанні професійних знань та сумісному фінансуванні	
взаємовідносини	між державою і приватним сектором				
можливість	залучити	держави та органів місцевого само в'язь.		вирішення завдань публічного характеру	
		приватного сектору	при компенсації витрат, розподілу ризиків, зобов'язань.	для більш ефективного та якісного виконання завдань, які відносяться до публічного сектору	
	передача			частини повноважень, відповідальності та ризиків	щодо реалізації інвестиційних проектів, які традиційно впроваджувалися чи фінансувалися публ. сектором

1	2	3	4	5
система	домовленість	між державними і приватними учасниками (структурами, партнерами)	обидві сторони взаємодіють у процесі ухвалення рішення і співіснують обмежені ресурси, такі як гроші персонал, устаткування й інформацію	для досягнення конкретних цілей у визначеній сфері науки, технології й інновації (комітет ОЕСД з наукової технологічної політики)
			в рамках яких обидві сторони взаємодіють в процесі прийняття рішень і сумісно інвестують обмежені ресурси (наприклад, гроші, персонал, обладнання, інформацію)	про спільну реалізацію суспільно-значущих проектів найбільш ефективним способом і по більш низькій вартості, ніж держава зможе здійснювати самостійно
			які, по-перше, розподіляють між собою ризики визначеного бізнесу, і, по-друге, приватні фірми беруть на себе якісь державні, муніципальні задачі і керують цими задачами самостійно і на свій ризик	для досягнення конкретних цілей в певній області
	співробітництва	державою, органами місцевого самоврядування і приватними фірмами, органів та організацій публічної влади та суб'єктів приватного підприємництва	які розподіляють між собою ризики, відповідальність бізнесу та розподіл винагород, причому держава ставить перед приватними структурами певні завдання, які останні виконують самостійно і на свій ризик	у відношенні об'єктів, які знаходяться у сфері безпосереднього державного інтересу та контролю, який здійснюване в цілях найбільш ефективної реалізації проектів, які мають важливе державне та суспільне значення
			припускає розподіл ризиків між партнерами,	
			розподіляються ризики між партнерами за принципом кращої спроможності їх нейтралізації, а також існує узгоджений підхід до поділу винагород	
			які розподіляють між собою ризики, відповідальність бізнесу та розподіл винагород, причому держава ставить перед приватними структурами певні завдання, які останні виконують самостійно і на свій ризик.	у межах суспільно-значущих проектів
	відносин	держави і підприємницьких структур між державним партнером або органами місцевого самоврядування та приватн. партнерами, між державним та приватним партнерами	розподілі ризиків і зобов'язань,	які реалізуються з метою максимально ефективного та якісного виконання соц.-екон. завдань держави
			при реалізації яких ресурси обох партнерів об'єднуються, з відповідним розподілом ризиків, відповідальності та винагород між ними,	для взаємовигідної співпраці з реалізації суспільно-значущих проектів
			ресурси обох партнерів об'єднуються, з відповідним розподілом ризиків, відповідальності та винагород (відшкодувань) між ними	у створенні (відновленні) нових та/або модернізації (реконструкції) діючих об'єктів, які потребують залучення інвестицій, та користуванні (експлуатації) такими об'єктами

Аналіз визначення, які використовують вітчизняні та зарубіжні науковці, у відповідності до алгоритму показав відсутність повноти змісту терміну, що потребує узагальнення і доповнення. Більшість визначень, на наш погляд, відносяться до загальнотеоретичного та наукового підходів, що пояснюється відсутністю досвіду реалізації проектів ППП в Україні. Відмінності у підходах науковців пояснюються спрямованістю лише на один або кілька аспектів суспільного життя, в якому використовується ППП. Саме тому підходи до визначення різняться з притаманними їм особливостями та науковою цілеспрямованістю. Дослідження визначень дозволило систематизувати існуючі думки науковців з приводу сутності поняття ППП (табл. 1) та зазначити ключові особливості, які будуть покладені в основу структурування визначення терміну ППП. Ці ознаки притаманні усім видам партнерства.

Такі характерні особливості, по-перше, дозволяють виділити ППП в особливу економічну категорію та відокремити даний механізм від інших форм взаємодії держави та бізнесу, а, по-друге, їх наявність є обов'язковою для кожного партнерського проекту (рис. 3). Це дає можливість конкретизувати визначення в межах особливостей ППП та його призначення.

Рис. 3. Ключові особливості ППП (авторське бачення)

Вибір компонентів дефініції необхідно робити, виходячи із природної сутності, яка покладена в основу терміна. Згідно тлумачних словників [12, с. 793], партнерство – це добровільна співпраця, система взаємовідносин або форма співробітництва. При побудові визначення можна використовувати будь-яке з зазначених варіантів, адже вони є синонімами і в повній мірі відображають сутність процесу. Наявність акценту на присутність в партнерстві щонайменше двох сторін (публічної структури та приватного сектору) є обов'язковою, що обумовлено самим терміном. Також при побудові визначення необхідно звернути увагу на ключові характеристики поняття, а саме: соціальна спрямованість проекту, просторово-часові рамки угоди, офіційне закріплення правових відносин, а також права та обов'язки сторін, що відособить поняття ППП від іншої економічної категорії.

Проведене дослідження виділених критеріїв побудови визначення дозволило запропонувати наступне трактування цього поняття: *Публічно-приватне партнерство* – це система взаємовідносин між публічним та приватним секторами, на строковій договірній основі, яка об'єднує ресурси обох партнерів з відповідним розподілом ризиків, відповідальності та винагород (відшкодувань) з метою ефективної реалізації суспільно значущих проектів, досягнення соціально-економічного ефекту.

Авторське визначення враховує теоретико-методологічні аспекти публічно-приватного партнерства та принципи співпраці; розкриває організаційно-технічні аспекти механізму партнерства, який носить терміновий характер, заздалегідь визначену структуру та кінцевий результат – досягнення суспільно значущого ефекту. На відміну від існуючих визначень, автором було враховано принципи повноти, раціональності, етимології та логічності при побудові компонентів дефініції, що відбиває економічну природу поняття. Це дає можливість кращого розуміння всіх особливостей співпраці, дозволяє відрізнити дане поняття від інших відносин в теорії змішаної економіки і сприятиме розробці практичних рекомендацій та схем реалізації ППП з урахуванням принципів державного управління.

ППП сприяє активізації діяльності та гнучкості підприємницьких структур, створює для них сприятливі умови господарювання, дозволяє залучити в державний сектор додатковий капітал, підвищити рівень менеджменту та ефективність діяльності. Необхідність та доцільність використання механізмів ППП та його роль у розвитку економіки України уособлено у тих можливостях та загрозах, сильних і слабких сторонах, які отримує кожен з учасників проекту (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця SWOT-аналізу для учасників реалізації ППП

Можливості	Загрози	Сильні сторони	Слабкі сторони
Публічний партнер			
1) Покращення інвестиційного клімату, інвестиційної та інноваційної активності 2) Реконструкція стратегічно-важливих об'єктів для держави (житлово-комунальний комплекс, соціальна інфраструктура, оборона, інше) та вирішення системних проблем розвитку галузей економіки 3) Залучення сучасних високоефективних технологій у розвиток інфраструктури, що дозволить розвивати економічний потенціал та переваги України 4) Оптимізація структури інвестування та залучення недержавного фінансування для інвестицій в об'єкти суспільного значення 5) Активізація бізнес-процесів за рахунок залучення нового капіталу 6) Можливість розподілити/ передати частину ризиків партнеру	Можливість нечесних намірів з боку приватного партнера Ризики, які несе державний партнер, у випадку не завершення проекту, можуть призвести до негативних політичних наслідків та втрати фінансових ресурсів	Високий рівень управління державними активами Збереження прав власності на об'єкти стратегічної важливості держави Збільшення надходжень до бюджету і відповідно ВВП Скорочення державних витрат на експлуатацію об'єктів інфраструктури Високий рівень стабільності та стійкості	Недосконалість нормативно-правової бази (в тому числі тарифного та податкового законодавства) Відсутність інституціональної структури регулювання ППП Збереження ознак державного монополізму в політиці регулювання проектів Відсутність кваліфікованих кадрів управління ППП Відсутність довіри у приватного партнера до держави Корупція, що перешкоджає прозору тендерному відбору Політичні, макроекономічні та податкові ризики
Приватний партнер			
Легальне інвестування коштів та отримання прибутків Розширення цільового ринку та території своєї справи, отримання держзамовлення Зниження довгострокових ризиків ведення бізнесу Використання закордонного досвіду Довгострокове розміщення інвестицій під державні гарантії Усунення бюрократичних перешкод між державним та приватним сектором Пряма державна підтримка й участь	Ризик тарифного регулювання (відсутність можливості встановлення економічно обґрунтованого тарифу, повернення вкладених інвестицій) Відсутність механізмів ППП та фінансової відповідальності держпартнера	Необхідні ресурси для прискорення будівництва необхідних об'єктів Низькі транзакційні витрати Добра система контролю якості Відповідність технологій сучасним вимогам	Недостатні фінансові ресурси Обсяги виробництва надто малі, що бути спроможними реалізувати значні проекти самостійно. Це вимагає залучення декількох партнерів Вразливість партнера до незначних економічних коливань
Суспільство			
Отримання більш якісної та безпечної послуги, в тому числі за рахунок введення інновацій Збільшення кількості робочих місць Установлення мінімально допустимих тарифів на послуги Підвищення гарантій економічної безпеки за рахунок забезпечення постійного постачання споживачів життєво-необхідними ресурсами	Відсутність конкуренції на даному сегменті ринку, що призводить до підвищення ціни Ризик втрати державного контролю та участі над суспільним об'єктом	Наявність великої кількості об'єктів та можливостей для покращення всіх сфер життя населення з використанням моделей ППП	Відсутність інституту суспільної власності та організацій, які б управляли та регулювали певні аспекти реалізації ППП моделей

Висновки. Партнерство виступає мірилом стану інституційного середовища, рівня розвитку і якості інститутів національної економіки. ППП сприяє максимальному використанню унікальних можливостей кожного з учасників співробітництва: держава, в першу чергу, співпрацюючи з бізнесом, отримує зниження навантаження на бюджет та можливість реалізації стратегічних програм розвитку. Проведене дослідження підтвердило необхідність використання публічно-приватного партнерства в рамках соціально-економічного розвитку держави. Аналіз сутності та ключових ознак ППП дасть змогу спрямувати особливості такого партнерства на досягнення максимального результату.

Література

1. Закон України «Про державно-приватне партнерства в Україні»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-07>
2. Grimsey D. *Public Private Partnerships and Public Procurement* / Grimsey D., Lewis M.K // *A Journal of Policy Analysis & Reform*, vol. 14, no 2, 2007, P. 171-188
3. Делмон Д. *Государственно-частное партнерство в инфраструктуре. Практическое руководство для органов государственной власти* / Д. Делмон – Мировой банк. PPIAF. – Красноармейск (Московская обл.): Изд. «ООО «ГЕО-ТЭК», 2010. – 153 с.
4. Варнавский В.Г. *Концессии в транспортной инфраструктуре: теория, практика, перспективы* / В.Г. Варнавский – М.: ИМЭМО РАН, 2002. – 189 с.
5. Вдовенко Ю.С. *Інструментарій приватно-державного партнерства у місцевому соціально-економічному розвитку* / Ю.С. Вдовенко // *Теорія та практика державного управління*. – 2009. – №3 (26). – С. 1-5
6. Запатрина И. *Публично-частное партнерство как новая идеология развития мирового общества* [Электронный ресурс] / И.В. Запатрина. – Режим доступа: ukrppp.com/present/doklad_astana_zapatrina.doc
7. Запатрина І.В. *Бюджетна підтримка як елемент розвитку публічно-приватного партнерства в комунальній сфері* // *Фінанси України*. – 2008. – №4. – С. 3-10.
8. Федулова Л. І. *Організаційний ресурс державно-приватного партнерства в умовах подолання наслідків кризи* / Л. І. Федулова, І. Г. Яненко // *Наукові праці*. Том. 109. Вип. 96 – С. 57-60
9. *Практическое руководство по вопросам эффективного управления в сфере государственно-частного партнерства*. – Европейская экономическая комиссия Организации Объединенных Наций. – Женева, 2008. – 114 с.
10. Сич Н. *Науково-практичні засади залучення приватного сектора до виконання завдань публічного характеру* / Н. Сич // *Управління сучасним містом*. – 2008. – №1-4/1-12(29-32). – С. 13-20.
11. Статівка А.М. *Проблеми правового забезпечення публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері* / А.М. Статівка, І.А. Шумілко // *Економіка та право*. – 2009. – №2. – С. 11-17
12. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2003. – 1087с.
13. Тараненко І.В. *Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері: світовий досвід та перспективи розвитку України* / І.В. Тараненко, О.В. Охринько // *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2011.- № 1 (4). – С. 376-386
14. Шелепницький П.І. *Особливості впровадження проектів державно-приватного партнерства. Уроки для України* / П.І. Шелепницький // *Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект*, 2010. – С.1014-1017
15. *Підготовка та реалізація проектів публічно-приватного партнерства: Практичний посібник для органів місцевої влади та бізнесу* / С. Грищенко – К., ФОП Москаленко О.М., 2011. – 140 с.